

Loek Zoon (red.), *Broek en Waterland. Regionale samenwerking en conflicten, 1282-1811* (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2019). 224 p. ISBN 9789087048099.

DOI: 10.18352/tseg.1180

Bij het opnieuw inventariseren van het archief van het Dorpsbestuur Broek in Waterland 1569-1813, dat berust in het Waterlands Archief, werd eens te meer duidelijk dat archieven bijzondere historische bronnen bevatten en de aandacht verdienen. Met het doel om die aandacht van een breder publiek te genereren, bundelden vijf auteurs onder redactie van Loek Zoon de krachten. Dat resulteerde in de vijf hoofdstukken, en de inleiding, van *Broek en Waterland. Regionale samenwerking en conflicten, 1281-1811*. Samen beschrijven Joost Cox, Fenna Brouwer, Corrie Boschma-Aarnoudse, Diederik Aten en Jaap Haag hoe samenwerkingen en conflicten Broek en Waterland door de eeuwen vormden.

De eerste bijdrage, 'Broek in Waterland in bestuurlijk en regionaal perspectief tot 1600', gaat het verste terug in de tijd. Beginnend met een beschrijving van de opkomst van het grafelijk bestuur van Holland, beschrijft Cox hoe de Waterlandse dorpen zich ontwikkelden onder heren als Jan Persijn, Floris V en Filips van Bourgondië. Tot 1600 werkten de Waterlanders vooral samen om zich te handhaven tegenover de graven en diens afgevaardigden. Zo wisten de dorpen verschillende privileges te verkrijgen, waardoor ze onder meer eigen burgemeesters en vroedschappen kregen. Die privileges verloren de Waterlanders trouwens ook wel eens – bijvoorbeeld toen ze de verliezende kant kozen in de machtsstrijd tussen Jacoba van Beieren en Filips van Bourgondië.

Cox' bijdrage is breder opgezet dan de andere hoofdstukken. Hij schetst de ontstaansgeschiedenis van de Waterlandse dorpen aan de hand van bronnen als de Kennemer Oriëntering, de 'Informacie' van 1514 en verschillende privileges. Daarvoor is soms redelijk veel context nodig, waardoor het hoofdstuk een iets ander karakter heeft dan de andere bijdragen, die de vorm hebben van *case studies*. Dat doorbreekt de structuur van het boek ietwat, maar zorgt voor een goede basis voor de bundel als geheel.

Brouwers bijdrage, 'Samen tegen de Baljuw. Bestuurlijke samenwerking in de Waterlandse Unie in de zeventiende en achttiende eeuw', borduurt chronologisch en inhoudelijk prachtig voort op het voorgaande hoofdstuk. Er komt wat herhaling voor in deze bijdrage, net als in de andere hoofdstukken. Bijvoorbeeld als het gaat over het ontstaan van de heerlijkheid of de rollen van de baljuw en schout. Maar dat is onvermijdelijk in een bundel als deze en maakt het mogelijk de hoofdstukken afzonderlijk te lezen.

Het tweede hoofdstuk bespreekt de strijd tussen de Waterlandse dorpen en de baljuw, de regionale vertegenwoordiger van de graven. Vanaf het einde van de zestiende eeuw maakte de baljuw volgens de dorpsbesturen steeds vaker inbreuk op hun rechten en privileges. De grootste conflicten gingen over de vraag wie de macht had in kwesties als het berechten van gevangenen, bijeenroepen van de vierschaar en benoemen van de schout en andere functionarissen. Om samen sterk te staan gingen de dorpen bijzondere samenwerkingsverbanden aan: het Compromis van Waterland (1595) en de Unie van Waterland (1619). Brouwer laat duidelijk zien hoe een gezamenlijke vijand als de baljuw zorgde dat de Waterlandse dorpen, die heus onderling regelmatig botsten, zich verenigden.

In de eerste twee bijdragen ligt de nadruk op samenwerking (en conflict) op bestuurlijk gebied. Boschma-Aarnoude laat in het derde hoofdstuk, 'De economisch-historische footprint van Waterland (1400-1800)', zien op welke kurken de Waterlandse economie dreef en hoe de dorpen hun gezamenlijke economische belangen verdedigden. De relatie tussen de dorpen en de steden Monnickendam, Purmerend en Amsterdam was precair. Er was wederzijds economische belang, maar ook veel concurrentiestrijd. Zo speelden al sinds de veertiende eeuw conflicten tussen Amsterdam en Waterland over de vrachtvaart. In die stedelijke kwesties toonden de Waterlanders vaak een verenigd front. Maar er waren ook veel onderlinge conflicten – vooral met betrekking tot waterbeheer.

Over de strijd tegen het water, die leidde tot conflict én samenwerking, schrijft Aten in het hoofdstuk 'Rond de droogmaking van de drie Waterlandse meren. Waterstaat, infrastructuur en representatie in Waterland (1623-1650)'. Hij laat zien hoe de zeventiende-eeuwse droogmaking afhankelijk was van de samenwerking tussen Monnickendam, Ransdorp, Zuiderwoude en Broek in Waterland, maar ook leidde tot geschillen. Zo twistten de steden en dorpen over de vraag hoe goederen en personen Amsterdam konden bereiken na de drooglegging van de belangrijke waterwegen. Naast economische zorgen waren er ook zorgen om de waterstaatkundige veiligheid en de verdeling van de macht in het polderbestuur. Monnickendam en de drie dorpen hadden bijna alle macht in het polderbestuur, ten koste van de (veelal stedelijke) investeerders.

De bundel wordt afgesloten met Haags bijdrage: 'Weerbare mannen van Broek in Waterland. Krijgsgeweld en oorlogsdreiging in '1572' en '1672'. Haag buigt zich over de vraag hoe de Waterlanders samenwerkten tegen de menselijke vijand: het Spaanse leger tijdens de Opstand en de Franse (en Engelse) dreiging tijdens het Rampjaar. In die eerste periode lag Waterland midden in een frontlinie en Broek werd bezet door de Spanjaarden. De Waterlanders werkten samen om weerbare mannen op de been te brengen, de oorlogsjaren

te doorstaan en uiteindelijk de Spanjaarden te verdrijven. Tijdens het Rampjaar werd Waterland niet belegerd, maar er werd wel samengewerkt om Holland te beschermen tegen een invasie, onder meer door gezamenlijk de Waterlandse Zeedijk te bewaken.

De auteurs schetsen hun beelden van Waterlands conflict en samenwerking met behulp van allerhande, vaak prachtig afgebeeld archiefmateriaal: van landkaart tot rekening en van privilege tot protest. In de inleiding van het boek wordt de hoop uitgesproken dat de publicatie de lezer aanzet tot archiefonderzoek. Daartoe was het mooi geweest om nog wat meer uit te wijden over de inhoud van het archief dat aanleiding gaf tot deze publicatie: dat van het Broeker dorpsbestuur. Dat zou lezers die niet bekend zijn in de archievenwereld een nog beter beeld geven van hoe archieven in elkaar zitten en wat je er wel en niet in kunt terugvinden. Maar de geïnteresseerde lezer krijgt dankzij deze bundel een goed beeld van meer dan 500 jaar Waterlandse geschiedenis en komt in aanraking met verscheidene archiefbronnen. Het doel van de bundel, het onder bekendheid brengen van archieven, is daarmee ruimschoots gehaald.

Lisette Blokker, Regionaal Archief Alkmaar

Henk 't Jong, *De oudste stad van Holland. Opkomst en verval van Dordrecht 1000-1421* (Utrecht: Omniboek, 2020). 240 p. ISBN 9789401916882.

DOI: 10.18352/tseg.1181

Het is geen toeval dat dit boek verschijnt in 2020. Dordrecht viert dit jaar dat het 800 jaar geleden stadsrechten kreeg. Mediëvist Henk 't Jong wil de feestelijkheden voorzien van de nodige context. Hij is allesbehalve een beginner op dit vlak: bijna een kwart eeuw geleden richtte hij een historisch adviesbureau op, hij geeft al vele jaren cursussen over de Dordtse geschiedenis en hij onderhoudt op internet een blog met de treffende naam 'apud thuredrech'. Bovendien publiceerde hij in 2018 een boek over het ontstaan van Holland ter gelegenheid van de herdenking van de slag bij Vlaardingingen in 1018. Toen Geertruidenberg een jaar of tien geleden beweerde dat het de oudste stad van Holland was, omdat het in 1213 stadsrechten kreeg, legde 't Jong al overal en nergens uit dat Dordrecht toch echt betere papieren had. Met de feestelijkheden van 1220 in het vooruitzicht, gebruikt hij dit boek als podium voor zijn betoog dat er aan dat Dordtse document van 800 jaar oud al het een en ander vooraf moet zijn gegaan. Zoals tegenwoordig algemeen wordt aanvaard, is een